

ԿԱՏԱՐՈՂԻ ԱՐՂԱՐԱՑԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ¹

Մարիամ Այվազյան

ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ

Կատարողներին վերապահված հիմնական իրավունքներից է արդարացի վարձատրություն իրավունքը: Թեև «Կատարողների, հնչյունագիր արտադրողների և հեռարձակող կազմակերպությունների պահպանության մասին» Հռոմի կոնվենցիան (այսուհետ՝ Հռոմի կոնվենցիա) չէր նախատեսում արդարացի վարձատրության իրավունքը կատարողների համար, արդեն հաջորդող կոնվենցիաները հստակորեն ամրագրում են դա: Այսպես՝ «Մտավոր սեփականության համաշխարհային կազմակերպության կատարումների և հնչյունագրերի մասին» պայմանագիրը (այսուհետ՝ Կատարումների և հնչյունագրերի պայմանագիր) սահմանում է, որ կատարողներն ու հնչյունագիր արտադրողները օգտվում են միանվագ արդարացի վարձատրություն ստանալու իրավունքից հնչյունագրերի ուղղակի կամ անուղղակի օգտագործման, առևտրային նպատակով հրապարակված եթերային հեռարձակման կամ ցանկացած հրապարակային հաղորդման համար: Ավելին, պայմանագիր սահմանում է, որ պայմանագրի այն կողմերը, որոնք մինչև 1994 թվականի ապրիլի 15-ի դրությամբ ունեն և շարունակում են ունենալ հնչյունագրերում ամրագրված կատարումների կրկնօրինակները վարձույթով տալու համար կատարողների արդարացի վարձատրության համակարգ, կարող են պահպանել այդ համակարգը՝ պայմանով, որ հնչյունագրերի առևտրային վարձույթը նյութական վնաս չի պատճառում կատարողների վերարտադրության բացառիկ իրավունքին:

Իր հերթին «Տեսալսողական կատարումների մասին» Պեկինի պայմանագիրը (այսուհետ՝ Պեկինի պայմանագիր) սահմանում է, որ ազգային օրենսդրությունները կամ անհատական, կոլեկտիվ կամ այլ համաձայնագրերը կարող են կատարողին տրամադրել ռոյալթի կամ արդարացի վարձատրություն ստանալու իրավունք կատարման ցանկացած օգտագործման համար:

Ընդհանրապես, կատարողների համար արդարացի վարձատրության վերաբերյալ դրույթների սահմանումը սկիզբ է առնում կատարողների և հեղինակների միջև պատմական փոխզիջումից: Հեղինակները, բնականաբար, չէին կարող համաձայնել կատարողների իրավունքների պաշտպանությանը, եթե այն որևէ կերպ կատարողներին իրավունք կտար արգելել կամ թույլատրել կատարումների օգտագործումը այն եղանակով, որը կարող էր զգալիորեն խոչընդոտել հեղինակների բացառիկ իրավունքների իրացումը: Ուստի անհրաժեշտ էր ներդնել արդարացի վարձատրության հայեցակազմը, որը կապահովեր կատարողների արդարացի վարձատրությունը՝ նրանց զրկելով հեղինակների բացառիկ իրավունքների իրացումը խոչընդոտելու հնարավորությունից²:

Հատկապես կարևոր են վերջին շրջանի զարգացումները հեղինակների և կատարողների արդարացի վարձատրության իրավունքի վերաբերյալ: Այս իրավունքի վերանայումը Եվրոպական Միությունում հեղինակային և հարակից իրավունքների բարեփոխումների ամենառաջնային տարրերից էր, որը ընթանում էր շահառուների լայն ներգրավվածությամբ: Այսպես, օրինակ՝ ԵՄ հեղինակային և հարակից իրա-

¹ Սույն հոդվածը զեկուցվել է 2022թ. դեկտեմբերի 8-ի ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների գիտական նստաշրջանին:

² Stü Economics, Europe. "Remuneration of authors and performers for the use of their works and the fixations of their performances." (2015), էջ 34:

վունքների բարեփոխումների քննարկումների համատեքստում 2015 թվականի մայիսին սկիզբ դրվեց «Արդարացի համացանց կատարողների համար» շարժումը, որը ներկայացնում է ավելի քան 500,000 երգիչների, դերասանների, պարողների և այլ կատարողների: Շարժման հիմնական նպատակներից էր ապահովել կատարողների համար ռոյալթիների վճարումը այն կատարումների համար, որոնք տեղ էին գտնում սթրիմինգային ծառայությունների¹ և թվային ծառայություններ մատուցողների այլ հարթակներում, ինչպիսիք ենք «Spotify»-ը և «Netflix»-ը և այլն: Ընդ որում շարժման առաջարկած հիմնական գործիքն էր անօտարելի արդարացի վարձատրության իրավունքը նաև հանրությանը մատչելի դարձնելու իրավունքի համար նախատեսումը²:

Բավականին երկար քննարկումներից հետո արդարացի վարձատրության իրավունքին մեծ անդրադարձ կատարեց Միասնական թվային շուկայում հեղինակային և հարակից իրավունքների մասին ԵՄ դիրեկտիվը³ (այսուհետ՝ Դիրեկտիվ), որը ընդունվեց 2019 թվականի ապրիլի 19-ին⁴: Հենց Դիրեկտիվի նախաբանը առավելապես անդրադառնում է կատարողների և հեղինակների արդարացի վարձատրության իրավունքին: Այսպես, նախաբանը նշում է, որ թեև առցանց ծառայությունները հասանելիություն են ապահովում հեղինակային և հարակից իրավունքների մեծածավալ օբյեկտներին, մշակութային ու ստեղծարար նոր ոլորտներին և հնարավորություն են տալիս նոր բիզնես մոդելների զարգացման համար, սակայն դրան զուգահեռ նոր մոդելները ի հայտ են բերում մարտահրավերներ հատկապես այն դեպքերում, երբ հեղինակային և հարակից իրավունքներով պահպանվող օբյեկտները ներբեռնվում են հարթակներում՝ առանց իրավատերերի նախնական համաձայնության: Սա իր հերթին, ըստ Դիրեկտիվի նախաբանի, առաջացնում է այն հարցը, թե համացանցում հարթակները տրամադրողները ինչպիսի թույլտվությունների կարիք ունեն իրենց հարթակներում ներբեռնված հեղինակային իրավունքի օբյեկտների և կատարումների համար: Ըստ Դիրեկտիվի նախաբանի՝ այս ամենը իր հերթին անորոշություն է առաջացնում նաև իրավատերերի շրջանում, որովհետև նրանց համար կարևոր է որոշել, թե իրենց աշխատանքները որ դեպքերում, ինչ պայմաններով կարող են օգտագործվել, և ինչպիսին է արդարացի վարձատրությունը նման օգտագործման համար: Ուստի չափազանց կարևոր է այս դեպքերի համար լիցենզիոն համաձայնագրերի դերը, որոնք պետք է լինեն արդարացի և ապահովեն հավասարակշռություն երկու կողմերի միջև: Իրավատերերը պետք է ստանան արդարացի վարձատրություն, սակայն միևնույն ժամանակ պետք է հաշվի

¹ Սթրիմինգային ծառայությունները (streaming service) նրանք են, որոնք համացանցով փոխանցում են երաժշտությունը, տեսալսողական հոլովակները կամ այլ բովանդակությամբ նյութերը՝ հնարավորություն տալով դիտել կամ լսել նյութը ցանկացած ժամանակ՝ առանց ներբեռնելու կամ ստիպված լինելով դիտել կամ լսել նյութը միայն հեռարձակման համար նախապես սահմանված որոշակի ժամանակահատվածում (Տե՛ս streaming services, Cambridge dictionary <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/streaming-service>):

Հայերենում երբեմն սթրիմինգային ծառայությունների թարգմանության համար օգտագործում են հոսքային ծառայություն, հոսքային երաժշտություն եզրույթները, սակայն մենք այն կարծիքին ենք, որ նման թարգմանությունը չի արտահայտում սթրիմինգային ծառայությունների էությունը, ուստի մենք կօգտագործենք սթրիմինգային երաժշտություն, սթրիմինգային հարթակներ և ծառայություններ եզրույթները:

² Տե՛ս **Ananay Aguilar**, 'We want Artists to be Fully and Fairly Paid for their Work': Discourses on Fairness in the Neoliberal European Copyright Reform, 9 (2018) JIPITEC: <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-9-2-2018/4731>

³ Տե՛ս Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC:

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>

⁴ Տե՛ս նույն տեղը, recitals 61:

առնվի պայմանագրային ազատությունը: Դիրեկտիվի նախաբանը նաև ընդգծում է, որ հեղինակների և կատարողների վարձատրությունը պետք է լինի համապատասխան և համաչափ լիցենզավորված կամ փոխանցված իրավունքների փաստացի կամ հնարավոր տնտեսական արժեքին՝ հաշվի առնելով հեղինակի կամ կատարողի ներդրումն ընդհանուր ստեղծագործության մեջ և մի շարք այլ հանգամանքներ, օրինակ՝ աշխատանքի փաստացի շահագործումը, շուկայում առկա իրավիճակը և այլն: Բացի դրանից՝ նախաբանը, ընդգծելով կատարողների և հեղինակների թույլ պայմանագրային դիրքը, սահմանում է նրանց համար թափանցիկության ապահովման կարևորությունը¹:

Դիրեկտիվի երրորդ գլուխը նվիրված է կատարողների և հեղինակների արդարացի վարձատրության իրավունքին: Այսպես, Դիրեկտիվի 18-րդ հոդվածը ամրագրում է՝ անդամ երկրները պետք է ապահովեն, որ հեղինակները և կատարողները իրենց աշխատանքների օգտագործման համար լիցենզիա տրամադրելիս կամ բացառիկ իրավունքները փոխանցելիս ստանան համաչափ և համապատասխան վարձատրություն: Այդ դրույթի իրագործման համար անդամ երկրները կարող են սահմանել տարբեր ընթացակարգեր՝ հաշվի առնելով պայմանագրի ազատությունը և իրավունքների արդարացի հավասարակշռումը²:

Դիրեկտիվը մեծ ուշադրություն է տրամադրում նաև թափանցիկությանը: Այսպես, սահմանվում է, որ անդամ պետությունները պետք է ապահովեն, որ կատարողները և հեղինակները պարբերաբար՝ նվազագույնը տարին մեկ անգամ, համապատասխան և ամբողջական տեղեկություն ստանան իրենց կատարումների օգտագործման վերաբերյալ այն անձից, ում տրամադրել են լիցենզիա կամ փոխանցել են իրենց իրավունքները՝ կատարման օգտագործման ձևերի, դրանց ընթացքում գոյացված եկամուտների և դրանց հիման վրա վճարվող հատուցումների վերաբերյալ: Անդամ պետությունները պետք է նաև երաշխավորեն վերոգրյալ տեղեկությունների ստացումը նաև այն անձանից, ովքեր ստացել են ենթալիցենզիաներ այն դեպքերում, երբ առաջին պայմանագիր կնքողը չունի համապատասխան տեղեկությունները: Մինևույն ժամանակ կարող է սահմանվել, որ վերոգրյալ պարտականությունը չի տարածվում այն դեպքերի վրա, երբ կատարողի ներդրումը էական չէ ամբողջական կատարման համեմատությամբ՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ կատարողը ցույց է տալիս, որ տեղեկությունները անհրաժեշտ են իր իրավունքների հրացման համար: Անդամ պետությունները պետք է երաշխավորեն նաև, որ այն դեպքերում, երբ կոլեկտիվ պայմանագրերում բացակայում են վերոգրյալ դրույթներին համարժեք դրույթներ, կատարողները, նրանց ներկայացուցիչները կարողանան լրացուցիչ կերպով պահանջել համապատասխան և արդարացի վարձատրություն, երբ նախապես համաձայնեցված վճարները անհամաչափորեն ցածր են կատարումների օգտագործման համար այլ վճարներից³:

Դիրեկտիվը նախատեսում է նաև չեղարկման իրավունքը, ինչը նշանակում է, որ կատարողները կարող են չեղարկել ամբողջությամբ կամ մասամբ իրենց կողմից տրամադրված լիցենզիաները կամ իրավունքի փոխանցումը այն դեպքերում, երբ կատարումները չեն օգտագործում: Դիրեկտիվը ընդգծում է, որ չեղարկման իրավունքը սահմանելիս պետք է հաշվի առնել համապատասխան ոլորտը և կատարման տեսակը: Սակայն, եթե կատարումները ընդգրկում են մի քանի կատարողների

¹ Տե՛ս Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, recitals 61:

² Տե՛ս նույն տեղը, article 18:

³ Տե՛ս Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, article 19:

ներդրումը, իրավունքները չեղարկելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել այլ կատարողների շահերը ևս: Անդամ պետությունները պետք է ապահովեն, որ չեղարկման մեխանիզմները կիրառվեն միայն որոշակի ժամանակային շրջանակում, երբ նման սահմանափակումները արդարացված են ոլորտի առանձնահատկություններով¹:

Դիրեկտիվը բավականին ջերմությամբ ընդունվեց կատարողների շրջանում. այսպես՝ «Արդարացի համացանց կատարողների համար» շարժումը հանդես եկավ հայտարարությամբ, որ Դիրեկտիվը ճիշտ ուղղությամբ առաջին ոգևորիչ քայլն է, քանի որ այն նպատակ է հետապնդում՝ բարձրացնել պայմանագրային հարաբերություններում թափանցիկությունը և բարձրացնել կատարողների համար նախատեսված վարձատրությունը: Շարժումը հատկապես կարևորում էր Դիրեկտիվի այն դրույթը, որ կատարողների համար վարձատրությունը պետք է համաչափ լինի այն վճարներին, որոնք ձևավորվում են կատարումների օգտագործումից, և միանվագ գումարների վճարումը պետք է լինի ոչ թե կանոն, այլ կանոնից բացառություն:

Շարժումը իր հայտարարությունում ընդգծում էր, որ ներկայումս կատարողները բավականաչափ վարձատրություն չեն ստանում իրենց այն կատարումների համար, որոնք հանրությանը մատչելի են դառնում սթրիմինգային և ներբեռնման այնպիսի հարթակների միջոցով, ինչպիսիք են «iMusic»-ը, «Spotify»-ը, «Amazon Prime»-ը և «Netflix»-ը: Ըստ հայտարարության, լինելով բանակցային շատ թույլ դիրքերում, կատարողները շատ դեպքերում այլ տարբերակ չունեն, քան փոխանցել իրենց բոլոր գույքային իրավունքները այդ ծառայություններին միանվագ վճարի դիմաց՝ անկախ նրանից, թե հետագայում իրենց կատարումները ինչքան հաջողակ կլինեն: Ուստի շարժումը ընդգծում է Դիրեկտիվի կարևորությունը կատարողների արդարացի վարձատրության համար²:

Դիրեկտիվի ընդունումից հետո՝ մինչև 2021 թվականի հունիսի 7-ը, ԵՄ անդամ պետությունները պետք է համապատասխան փոփոխություններ կատարեին իրենց ազգային օրենսդրություններում: Չնայած Եվրոպական հանձնաժողովի սկսած գործընթացներին՝ 2022 թվականի հունվարի դրությամբ ոչ բոլոր անդամ երկրներն էին նախաձեռնել համապատասխան փոփոխությունները իրենց օրենսդրությամբ³:

2022 թվականի մայիսին Եվրոպական հանձնաժողովը հիմնավորված կարծիքներ էր ուղարկել Բելգիա, Կիպրոս, Դանիա, Հունաստան, Ֆրանսիա, Լատվիա, Լեհաստան, Պորտուգալիա, Սլովենիա, Սլովակիա, Ֆինլանդիա, Շվեդիա՝ ծանուցելով, որ նրանք չեն կարողացել ապահովել Դիրեկտիվի հիման վրա ամբողջական փոփոխությունների կատարումը⁴:

Բացի այդ՝ կան երկրներ, որոնք հաջողությամբ իրացրել են Դիրեկտիվի դրույթները ազգային օրենսդրություններում:

Իտալիան առաջին երկրներից էր, որ ձեռնամուխ եղավ Դիրեկտիվի դրույթներին իրացմանը ազգային օրենսդրությունում՝ որոշ դեպքերում լիովին նոր օրենսդրական դրույթներ ընդունելով, իսկ որոշ հոդվածներում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելով⁵: Ընդ որում իտալական օրենքում փոփոխությունների կարևոր

¹ Տե՛ս նույն տեղը, Article 22:

² Տե՛ս Fair Internet for the performers:

<https://fair-internet.eu/>

³ Տե՛ս Copyright in the Digital Single Market Directive Implementation, An EU Copyright Reform Resource, <https://www.create.ac.uk/cdsm-implementation-resource-page/#guidelines-statements>, Copyright directive series: progress in the directive transposition, <https://pro.europeana.eu/post/copyright-directive-series-progress-in-the-directive-transposition>:

⁴ Տե՛ս Copyright: Commission urges Member States to fully transpose EU copyright rules into national law (May, 2022):

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/EN/IP_22_2692

⁵ Տե՛ս **Eleonora Rosati**, Italy has transposed the DSM Directive, (November 2021):

<https://ipkitten.blogspot.com/2021/11/italy-has-transposed-dsm-directive.html>

առանձնահատկությունը այն է, որ կատարողների խմբում են ընդգրկվում նաև կրկնօրինակողները: Այնուհետև ընդգծվում է, որ վարձատրության իրավունքը կարող են իրականացնել կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունները, կատարողների, հեղինակների և անկախ կառավարման այնպիսի կառույցներ, որոնք ունենք համապատասխան մանդատ: Չնայած եզրութաբանական որոշակի տարբերություններին՝ օրենքը ևս ամրագրում է արդարացի վարձատրության իրավունքը:

Իտալական օրենքը միանվագ վճարները թույլատրում է երկու բացառիկ դեպքերում, երբ կատարողների ներդրումը կատարման ժամանակ զուտ օժանդակող է, և ծախսերի հաշվարկված արժեքը անհամաչափ է նպատակին: Իտալական օրենսդիրը սահմանում է նաև, որ արդարացի վարձատրության դրույթը գործում է՝ անկախ օրենքով սահմանված փոխհատուցման այլ ընթացակարգերից: Ավելին, արդարացի վարձատրության իրավունքի դրույթը չի կարող վերացվել, ցանկացած նման համաձայնություն առջինն է:

Օրենքը նախատեսում է մի շարք կարգավորումներ նաև թափանցիկության, չեղարկման իրավունքի վերաբերյալ՝ հիմնականում հիմնվելով Դիրեկտիվի կարգավորումների վրա: Իտալական օրենքը սահմանում է նաև մի շարք դրույթներ պայմանագրում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ: Այսպես՝ առաջարկվող մեխանիզմով կոլեկտիվ կառավարման մեխանիզմների բացակայության դեպքում կատարողները իրավունք ունեն պահանջելու լրացուցիչ, համապատասխան և արդարացի վարձատրություն, երբ համաձայնեցված վարձատրությունը անհամամասնորեն ցածր է համապատասխան աշխատանքների և կատարումների օգտագործման համար վճարվող վարձատրությունից¹:

Գերմանիայում ևս Դիրեկտիվի ընդունումը հանգեցրեց մի շարք օրենսդրական փոփոխությունների: Հետաքրքրականը այն է, որ գերմանական օրենսդրությունը ուներ լիզենցիոն հարաբերությունների մանրամասն կարգավորման փորձ, և Դիրեկտիվի մի շարք կարգավորումներ ոգեշնչված էին հենց գերմանական կարգավորումներից: Դեռևս 2002 թվականին ընդունված օրենքով սահմանվել էր նորարական համակարգ, որը թույլ էր տալիս ապահովել կատարողների արդարացի վարձատրություն իրավունքը՝ հիմնվելով, այսպես կոչված, վարձատրության ընդհանուր չափանիշների և կողմերի բանակցությունների վրա: Հետևաբար, այս առումով գերմանական օրենսդրությունում էական փոփոխությունների կարիք չկար, այլ միայն օրենսդիրը սահմանեց, որ միանվագ վարձատրության դեպքում պետք է երաշխավորվի հնարավոր ողջ հասույթին համաչափ վարձատրության վճարումը՝ ուլտրի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ²:

Դիրեկտիվի 20-րդ հոդվածը վերաբերում է լավագույն վաճառքի դրույթին (bestseller clause): Գերմանական օրենքը այս դրույթը նախատեսել էր նաև նախկինում, սակայն փոփոխությունների ընթացքում կատարողների վիճակը էլ ավելի բարելավվեց: Ավելին, ամրագրվեց, որ պայմանագրային փոփոխությունները կարող են սահմանվել անկախ այն հանգամանքից, թե արդյոք կողմերը ի սկզբանե հաշվարկել էին կամ կարող էին հաշվարկել վերջնական վճարները: Ընդ որում, արդարացի վարձատրության պահանջը, ըստ գերմանական օրենքի, կարող է ներկայացվել ինչպես հենց պայմանագրի անմիջական կողմին, այնպես էլ նրանից լիցենզիա ստացած այլ անձանց³: Ինչ վերաբերում է թափանցիկությանը, ապա դրա վերա-

¹ St u Articles 18-23: The remuneration chapter (January, 2022):

<https://portolano.it/en/newsletter/portolano-cavallo-inform-digital-ip/articles-18-23-the-remuneration-chapter>

² St u Lewinski, S.V., 2022. The implementation of the Digital Single Market Directive of 2019 in Germany. *Revue internationale du droit d'Auteur*, 271(1):

<https://la-rida.com/sites/default/files/2022-05/271-CEVA.pdf>

³ St u նույն տեղը:

բերյալ կարգավորումները գերմանական օրենսդրությունում ենթարկվել են շատ քիչ փոփոխությունների: Նոր փոփոխությունը ծանուցելու պարտականություն է սահմանում նույնիսկ այն դեպքերում, երբ հեղինակները և կատարողները չեն հայցել նման տեղեկություն: Օրենքը առանձին դրույթներ է նախատեսում նաև ենթալիցենզառուների համար: Միևնույն ժամանակ պետք է նշել, որ թափանցիկության վերաբերյալ դրույթները լիցենզառուների և ենթալիցենզառուների նկատմամբ կարող են չկիրառվել որոշակի դեպքերում, օրինակ՝ եթե նման համաձայնությունը ամրագրված է կոլեկտիվ կառավարման համաձայնությամբ: Ինչ վերաբերում է անհատական պայմանագրերին, ապա օրենքը սահմանում է, որ հեղինակների միությունները կարող են միջոցներ կիրառել աշխատանքների այնպիսի օգտագործողների նկատմամբ, որոնք չեն պահպանում թափանցիկության պարտականությունը մի շարք նույնական կամ համանման դեպքերում: Նման միությունները պետք է լինեն համապատասխան ոլորտների ներկայացուցիչներ: Օրենքի բացատրական զեկույցում նշված է, որ նման կարգավորումը նախատեսված է մասնավորապես երաժշտության կամ տեսալսողական կոնտենտի հարթակների համար, քանի որ նման սթրիմինգային ծառայությունները չեն կատարում անհատ կատարողներին և հեղինակներին տեղեկություններ տրամադրելու իրենց պարտականությունը¹:

Գերմանական օրենսդրությունը անդրադառնում է նաև չեղարկմանը: Չեղարկման իրավունքը ևս նախատեսված էր նախկինում, սակայն օրենքը ենթարկվեց մի շարք էական փոփոխությունների: Այսպես, եթե այն նախկինում ուղղակի վերաբերում էր լիցենզիային, ապա նոր օրենքը կարգավորումներ է նախատեսում նաև բացառիկ լիցենզիայի դեպքերի համար՝ սահմանելով, որ հնարավոր է չեղարկել բացառիկ լիցենզիան՝ այն վերածելով հասարակի: Բացի դրանից, եթե նախկինում կատարողը պետք է ապացուցեր, որ կատարումը չօգտագործելը էականորեն վնասում է իր շահերին, ապա նոր կարգավորումների համաձայն՝ արդեն իսկ կատարման ուղղակի չօգտագործումը կարող է հանգեցնել չեղարկման իրավունքի²:

Վերոգրյալ բոլոր զարգացումները վկայում են, որ ներկայումս բոլոր հարթություններում մեծ կարևորություն է տրվում հեղինակների և կատարողների արդարացի վարձատրության իրավունքին, որը լայնորեն քննարկվում է նաև տեսական գրականությունում: Տեսությունում արդարացի վարձատրության իրավունքը բաժանվում է մի քանի տեսակների: Սակայն հիմնականը արդարացի վարձատրության երկու տեսակներն են՝ արդարացի հատուցման իրավունքը՝ որպես բացառիկ իրավունքի սահմանափակման միջոց, երբ հատուցման դիմաց կատարողի բացառիկ իրավունքները սահմանափակվում են, և այսպես կոչված՝ մնացորդային արդարացի վարձատրության իրավունքը, որի ժամանակ կատարողը պահպանում է արդարացի վարձատրության իրավունքը նույնիսկ բացառիկ իրավունքների փոխանցման դեպքում:

Մնացորդային վարձատրության իրավունքը խարսխված է բացառիկ իրավունքների գոյություն և իրացման վրա: Այս իրավունքը հիմնված է երկու միմյանց հաջորդող քայլերի վրա՝ կատարողի կողմից բացառիկ իրավունքի փոխանցում և համապատասխան իրավունքների օգտագործման լիցենզիայի տրամադրում, որից հետո միայն վարձատրության իրավունքը սկսում է գործել: Եթե կատարողը չի փոխանցում բացառիկ իրավունքները, ապա չկա նաև մնացորդային վարձատրության իրավունքը, քանի որ կատարողը շարունակում է պահպանել իր բացառիկ իրավունքների ծավալը: Իսկ, եթե լիցենզիայի հիման վրա բացառիկ իրավունքները ձեռք բերածները չեն օգտվում այդ իրավունքներից, չի առաջանում նաև մնացորդային վարձատրություն վճարելու պարտականությունը: Մնացորդային վարձատ-

¹Stu Explanatory Memorandum of the Governmental Bill:
<https://dserver.bundestag.de/btd/19/274/1927426.pdf>

²Stu Lewinski, S.V., նշված աշխատությունը:

րության իրավունքը պահանջում է օրենսդրական միջամտություն: Որոշ հեղինակներ¹ մնացորդային վարձատրություն իրավունքը բնութագրում են որպես օրենսդրական պայմանագրային ապահովագրություն, երբ բացառիկ իրավունքների պայմանագրային փոխանցմանը ապահովագրվում է օգտագործման որոշ ձևերի համար ուղղակի վճարով: Մնացորդային վարձատրության իրավունքները ապահովում են, որ կատարողները ստանան արդարացի հատուցում իրենց կատարումների օգտագործման համար՝ անկախ նրանից, թե ինչ համաձայնություն է ձեռք բերվել սկզբնական պայմանագրում, քանի որ նրանք, ի հավելումն պայմանագրում ամրագրված վարձատրության, ստանում են հավելյալ վարձատրություն իրենց աշխատանքի օգտագործման համար²:

Միևնույն ժամանակ պետք է նշել, որ մնացորդային վարձատրության իրավունքը գործում է ոչ բոլոր բացառիկ իրավունքների, այլ միայն դրանց որոշակի տեսակների փոխանցման դեպքում, հիմնականում՝ վարձույթի իրավունքի³, թեև կան երկրներ, որոնք նախատեսում են նաև մնացորդային վարձատրության իրավունքը իրավունքների այլ տեսակների փոխանցման դեպքում ևս:

Հայկական իրավական համակարգում կատարողների արդարացի վարձատրության իրավունքի քննարկումը մենք կսկսենք մնացորդային արդարացի վարձատրության իրավունքից և դրա ծավալներից:

«Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք⁴) կարգավորումներից ակնհայտ է դառնում, որ ՀՀ օրենսդրությամբ մնացորդային արդարացի վարձատրության իրավունքը գործում է միայն վարձույթի պարագայում: Այսպես, Օրենքի 45-րդ հոդվածի 5-րդ մասը սահմանում է, որ կատարողը պահպանում է վարձույթով տալու համար արդարացի վարձատրություն ստանալու իր իրավունքը, որից հրաժարվելու մասին պայմանագիրն առ ոչինչ է: Նույն հոդվածի 7-րդ մասը սահմանում է, որ տեսալսողական ստեղծագործություն ստեղծելու համար կատարողի և տեսալսողական ստեղծագործության ամրագրումն արտադրողի միջև անհատական կամ կոլեկտիվ պայմանագիր կնքելը հանգեցնում է կատարողի կողմից իրավունքների փոխանցմանը արտադրողին, եթե նրանց միջև կնքված պայմանագրով այլ բան նախատեսված չէ: Ընդ որում, կատարողը պահպանում է այդպիսի տեսալսողական ստեղծագործության օրինակները վարձույթով տալու և օրենքով նախատեսված այլ ձևերով օգտագործելու համար արդարացի վարձատրություն ստանալու իր իրավունքը:

Վերևում արդեն իսկ քննարկվել է, որ արդարացի վարձատրության իրավունքի ոլորտում ԵՄ-ում կատարված բարեփոխումների մեծ մասի հիմքում դրված էին տեխնոլոգիական վերջին զարգացումները, հատկապես սթրիմինգային ծառայությունների ի հայտ գալը, քանի որ այս ծառայությունները մեծապես փոխում են նախկին մոդելները և կատարողներին դնում են վարձատրության համար անբարենպաստ իրավիճակում: Խնդիրը հատկապես բարդանում է այն պատճառով, որ սթրիմինգային ծառայություններով կատարումները հանրությանը մատչելի դարձնելը աստիճանաբար դառնում է գերակշռող կատարումների օգտագործման այլ ձևերի նկատմամբ:

Այսպես, «Հնչյունագրեր և տեսագրություններ արտադրողների միջազգային

¹ Տե՛ս **Xalabarder, Raquel**. "The Principle of Appropriate and Proportionate Remuneration for Authors and Performers in Art. 18 Copyright in the Digital Single Market Directive (El principio de remuneración adecuada y proporcionada de Autores y Artistas en el Art. 18 Directiva sobre Derecho de Autor en el Mercado Único Digital)." *InDret4* (2020), էջ 24-25:

² Տե՛ս նույն տեղը, էջ 24-25:

³ Տե՛ս **Ficsor, Mihály**. *Collective Management of Copyright and Related Rights*, Vol. 855. WIPO, 2002, էջ 24:

⁴ Տե՛ս 2006 թվականի հունիսի 15-ին ընդունված «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (ՀՕ-142-Ն):

ֆեդերացիայի» (IFPI)¹ զեկույցը, որը համարվում է երաժշտության ոլորտի ամենահամապարփակ զեկույցներից մեկը, շեշտում է շուկայում սթրիմինգային ծառայությունների դերի աճը: Ըստ զեկույցի՝ 2021 թվականին սթրիմինգից ստացված եկամուտները աճել են մոտ 24 տոկոսով՝ հասնելով 16.9 միլիարդ դոլարի և նախորդ տարվա համեմատ հինգ տոկոս աճ գրանցել: Ընդհանուր առմամբ սթրիմինգը ապահովել է ձայնագրված երաժշտության համար եկամտի 65 տոկոսը՝ դառնալով առաջատար ձևաչափի շուկայում²: Ավելին, ըստ նույն կազմակերպության՝ երաժշտությանը ներգրավվածության զեկույցի, որը իրականացվել էր 21 երկրներում՝ ընդգրկելով մոտ 43 հազար հարցվողների, սթրիմինգային ծառայություններից օգտվողների քանակը անընդհատ աճում է: Այսպես, հարցվածների 78 տոկոսը նշել է, որ երաժշտությունն են լսում լիցենզավորված սթրիմինգային ծառայությունների միջոցով³: Սա ևս մեկ անգամ վկայում է, որ առաջիկայում կատարումների օգտագործման ամենատարածված ձևաչափը լինելու է սթրիմինգը:

Թեև սթրիմինգային ծառայությունները կատարումներ հանրությանը մատչելի դարձնելու ամենատարածված եղանակն են, սթրիմինգային ծառայությունների կողմից կատարողների վճարումը դեռևս առաջացնում է մի շարք հարցեր, ուստի վճարման մոդելները ներկայումս լայն քննարկման առարկա են:

Վճարման ամենահիմնական մոդելներից է «Spotify»-ի առաջարկած տարբերակը, երբ հաշվարկվում է յուրաքանչյուր ամսվա համար ընդհանուր սթրիմների քանակը, և այնուհետ՝ թե այդ սթրիմների շրջանակում որքան են ունկնդիրները լսել կոնկրետ իրավատիրոջը պատկանող երաժշտությունը: Հակառակ այն կարծիքի, որ «Spotify»-ը վճարում է կատարողներին յուրաքանչյուր սթրիմի համար՝ կատարողներին վճարվող գումարները մեծապես կախված են այն հանգամանքից, թե ինչպես է նրանց երաժշտությունը սթրիմինգի ենթարկվել ողջ սթրիմինգների ծավալի հետ համամասնությամբ կամ ինչպիսի համաձայնություն ունեն կատարողները, օրինակ՝ ձայնագրման լեյբլների հետ⁴:

Սովորաբար ռոյալթիները վճարվում են ամիսը մեկ անգամ, սակայն վճարման կարգը մեծապես կախված է նաև ձայնագրման լեյբլների հետ նրանց կնքված համաձայնություններից: «Spotify»-ը վճարում է ձայնագրման լեյբլներին սթրիմինգում իրենց մասնաբաժնին համապատասխան, սակայն թե ինչպես են վճարվում կատարողները, սա արդեն կախված է կատարողների և ձայնագրման լեյբլների կամ այլ սուբյեկտների և կատարողների պայմանավորվածություններից⁵: Հիմնականում գումարի բաշխումը կատարվում է հետևյալ կերպ՝ 70 տոկոսը՝ իրավատերերին, 30 տոկոսը՝ «Spotify»-ին⁶: Այս պայմաններում հաշվարկվում է, որ կատարողները «Spotify»-ում յուրաքանչյուր սթրիմի համար ստանում են մոտ 0.0033 դոլար⁷:

¹ Տե՛ս IFPI What we do:

<https://www.ifpi.org/about-us/what-we-do/>

² Տե՛ս Global Music Report, IFPI (2022):

https://www.ifpi.org/wp-content/uploads/2022/04/IFPI_Global_Music_Report_2022-State_of_the_Industry.pdf

³ Տե՛ս Engaging with music, Report, IFPI (2021):

<https://www.ifpi.org/wp-content/uploads/2021/10/IFPI-Engaging-with-Music-report.pdf>

⁴ Տե՛ս Royalties, Spotify for Artists:

<https://artists.spotify.com/en/help/article/royalties>

⁵ Տե՛ս նույն տեղը:

⁶ Տե՛ս Spotify and the Streaming Economy:

<https://loudandclear.byspotify.com/#money-flow>

⁷ Տե՛ս **Clare Murloy**, Spotify pays artists (sort of), but not per stream. Here's how it breaks down, (October 2022):

<https://www.usatoday.com/story/life/2022/10/22/how-much-per-spotify-stream/8094437001/>

Ինչ վերաբերում է «Apple Music»-ին, ապա այն ևս ռոյալթիթիները վճարում է սթրիմինգում մասնաբաժնի հիման վրա, սակայն լսումների քանակը նշանակություն ունի՝ կախված տարածաշրջանից կամ բաժանորդագրման տեսակից: Սովորաբար մեկ կատարման համար վճարվում է 0.01 դոլար, սակայն դա ամենևին չի նշանակում, որ կատարողը ստանում է հենց այդքան, քանի որ պետք է հաշվի առնվեն նաև ծայրագրման լեյբլի և այլ իրավատերերին վճարվող ռոյալթիթիները:

Նշված դրույքաչափերը հանգեցնում են նրան, որ կատարողները կարող են ստանալ չնչին գումարներ իրենց կատարումների համար, օրինակ՝ երգը 14000 անգամ սթրիմինգի դեպքում ընդամենը հինգ դոլար¹:

Այս ամենը վկայում է, որ մի կողմից սթրիմինգային ծառայությունները դառնում են գերակշռող, սակայն մյուս կողմից կատարողները բավականին անբարենպաստ վիճակում են: Ու չնայած երաժշտության ոլորտի սպառման մոդելները էական փոփոխություններ են գրանցվել, ծայրագրման կազմակերպությունները ձգտում են պահպանել տնտեսական և իրավական նախկին մոդելները: Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ կատարողները ստանում են սթրիմինգային ծառայությունների ռոյալթիթիների տասը տոկոսը, մինչդեռ մնացած 90 տոկոսը բաժին է հասնում ծայրագրման լեյբլներին, պրոդյուսերներին²:

Նման պայմաններում տարբեր կազմակերպություններ առաջարկում են սթրիմինգային ծառայությունների վերաբերյալ բարեփոխումների իրենց տարբերակները: Օրինակ, «Անկախ երաժշտական ընկերությունների միություն»-ը (Independent Music Companies Association) հրապարկել է սթրիմինգային մոդելների բարեփոխման տասը կետեր, որոնք ներառում են կատարողներին արդարացի դրույքաչափերի վճարումը, վճարման տարբերակված մոդելների սահմանումը և այլն³:

Այս առումով հատկանշական է իսպանական օրենսդրությունը: Այսպես, հնչյունագրերի և տեսալսողական ամրագրումների կատարողները ունեն մնացորդային վարձատրության իրավունք վարձույթի և իրենց կատարումները հանրությանը հաղորդելու մի շարք ձևերի դեպքում: Այն ներառում է արդարացի վարձատրությունը (կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների սահմանած դրույքաչափերին համապատասխան) տեսալսողական կատարումները հանրային վայրերում առանց մուտքավճարի ցուցադրության համար (հանրային տրանսպորտ, հյուրանոցի սենյակներ և այլն), արդարացի վարձատրություն առցանց եղանակով հանրությանը մատչելի դարձնելու համար: Տեսալսողական կատարողները նույնպես պետք է ստանան արդարացի վարձատրություն՝ հանրությանը հաղորդելու ցանակացած եղանակի, այդ թվում՝ վերահեռարձակման համար: Մնացորդային արդարացի վարձատրության իրավունքը անօտարելի է, ենթակա է պարտադիր կոլեկտիվ կառավարման և վճարվում է ի հավելումն պայմանագրով սահմանված այլ վճարների⁴: Պետք է նշել, որ թեև Իսպանայում մնացորդային արդարացի վարձատրության իրավունքը ունի բավականին հարուստ ավանդույթներ, սակայն նույնիսկ այս պարագայում կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների համար խիստ դժվար է ապահովել արդարացի վարձատրության վճարումը: Կոլեկտիվ կառավարման իսպանական կազմակերպությունները ստիպված էին հայցադիմումներ ներկայացնել մի շարք առցանց հարթակների դեմ՝ հանրությանը մատչելի դարձնելու մնացորդային արդարացի վարձատրության համար: Հատկանշական է իսպանական դատա-

¹ Տե՛ս նույն տեղը:

² Տե՛ս Impact of streaming on future of the music industry AIE observations on DCMS Committee inquiry, Committees, UK Parliament: <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/15300/pdf/>

³ Տե՛ս 10 steps to reform streaming models, IMPALA: <https://www.impalamusic.org/10-steps-to-reform-streaming-models/>

⁴ Տե՛ս **Xalabarder, Raquel**. "The Principle of Appropriate and Proportionate Remuneration for Authors and Performers in Art. 18 Copyright in the Digital Single Market Directive (El principio de remuneración adecuada y proporcionada de Autores y Artistas en el Art. 18 Directiva sobre Derecho de Autor en el Mercado Único Digital)." *InDret4* (2020), էջ 45-46:

րանների այն մոտեցումը, որ հանրությանը մատչելի դարձնելու համար մնացորդային արդարացի վարձատրության իրավունքը համապատասխանում է միջազգային պարտավորություններին և չի առաջացնում կրկնակի վճարում¹:

Իսպանական կարգավորման փորձը համարվում է հաջողվածներից մեկը: Հենց այդ պատճառով է, օրինակ, որ Մեծ Բրիտանիայում սթրիմինգային ծառայությունների համար արդարացի վարձատրության բարեփոխումների համատեքստում խորհրդարանի համապատասխան հանձնաժողովը առանձին վերլուծություն է կատարել դրա վերաբերյալ²:

Ինչպես արդեն նշել ենք, ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսվում է մնացորդային վարձատրության իրավունք միայն վարձույթի համար: Ավելին, «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» ՀՀ նոր օրենքի նախագիծը (այսուհետ՝ Նախագիծ)³ սահմանում է, որ «... նախատեսված վարձույթով տալու իրավունքը հնչունագրի, տեսագրության կամ տեսալսողական ստեղծագործության արտադրողին զիջելու կամ տրամադրելու դեպքում կատարողը պահպանում է վարձույթով տալու համար վարձատրություն ստանալու իր իրավունքը: **Այդ իրավունքն իրականացվում է միայն գույքային իրավունքները կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպության միջոցով:** Սույն դրույթին հակասող պայմանագրի ցանկացած դրույթ առջինն է»:⁴ Ղա նշանակում է, որ նոր օրենքի նախագիծը ևս դիտարկում է մնացորդային վարձատրության իրավունքը միայն վարձույթի պարագայում՝ հատուկ շեշտադրելով իրավունքը միայն կոլեկտիվ կառավման կազմակերպության կողմից իրականացնելը:

Կարծում ենք, որ տեխնոլոգիական զարգացման արդի պայմաններում և օրենսդր աճող սթրիմինգային ծառայությունների հաշվառմամբ՝ անհրաժեշտ է ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրել, որ կատարողը պահպանում է վարձատրություն ստանալու իրավունքը ոչ միայն վարձույթով տալու համար, այլ նաև առցանց եղանակով կատարումը հանրությանը մատչելի դարձնելու դեպքում:

Կարծում ենք նաև, որ մեր պարագայում բավականին խնդրահարույց է մնացորդային վարձատրության իրավունքի իրացումը վերապահել միայն գույքային իրավունքները կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպությանը, քանի որ Հայաստանում կոլեկտիվ կառավարման ինստիտուտը դեռևս չի կարելի համարել կայացած: Այսպես, ըստ Հայաստանի Հանրապետությունում գործող գույքային իրավունքները կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող միակ կազմակերպության՝ «ՀայՀեղինակի» 2021 թվականի զեկույցի՝ կազմակերպությանը հաջողվել է պայմանագիր կնքել մեկ սթրիմինգային ծառայության՝ «Spotify»-ի հետ: Ընդ որում, «Spotify»-ի մուտքեր կազմել են 4824000 դրամ⁴: Սա նշանակում է, որ «ՀայՀեղինակ»-ի համագործակցության շրջանակից դուրս են այնպիսի սթրիմինգային ծառայություններ, ինչպիսիք են «Apple Music»-ը, «Amazon Prime»-ը, «Pandora»-ն, «Deezer»-ը և մնացածները: Նման իրավիճակում թվում է անարդարացի, որ մնացորդային վարձատրության իրավունքն իրականացվում է միայն գույքային իրավունքները կոլեկտիվ հիմունքներով կառավարող կազմակերպության միջոցով:

Եթե ՀՀ օրենսդրությունը մակերեսային կարգավորումներ է նախատեսում կատարողների մնացորդային արդարացի վարձատրության համար, ապա այն չի սահ-

¹ Տե՛ս նույն տեղը:

² Տե՛ս Impact of streaming on future of the music industry AIE observations on DCMS Committee inquiry, Committees, UK Parliament: <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/15300/pdf/>

³ Տե՛ս Նախագիծ «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ, հոդված 99: <http://aipe.am/public/uploads/files/file-N6XhLIUW8j.pdf>

⁴ Տե՛ս ՀայՀեղինակ, Տարեկան հաշվետվություն(2021): https://www.armauthor.am/images/Annual_Report_2021.pdf

մանում որևէ կարգավորում արդարացի վարձատրության այլ ձևերի համար, օրենքը չի բացահայտում արդարացի վարձատրության հաշվարկման որևէ մեխանիզմ:

Ավելին, Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 11 հունվարի 2007 թվականի N 506-Ն «Ստեղծագործությունների հրապարակային կատարման, հեռարձակման, ձայնագրությունների միջոցով վերարտադրության, վարձույթով տալու, դեկորատիվ-կիրառական արվեստի ստեղծագործություններն արդյունաբերության մեջ վերարտադրելու համար հեղինակային վարձատրության նվազագույն դրույքաչափերը սահմանելու մասին» որոշմամբ նվազագույն դրույքաչափերը սահմանելիս չի հիշատակվում կատարողներին:

Նախագիծը ևս կատարողների արդարացի վարձատրության իրավունքին պատշաճ չի անդրադարձնում: Այսպես, Օրենքի նախագիծում գրեթե անդրադարձ չկա արդարացի վարձատրության իրավունքին: Միայն կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների դրույքաչափերը սահմանելիս նշվում է, որ վարձատրության համար կիրառվող դրույքաչափերը սահմանվում են վարձատրության հաշվարկման մեթոդով և արդարացի վարձատրության գումարի տեսքով¹:

Ընդ որում նախագծով առաջարկվող դրույքաչափերի հաշվարկման մեխանիզմները, թափանցիկության ապահովման պահանջները միայն վերաբերում են կոլեկտիվ կառավարման կազմակերպությունների հետ հարաբերություններին՝ դուրս թողնելով այլ սուբյեկտների:

Սա նշանակում է, որ ո՛չ ներկայիս օրենսդրությունը, ո՛չ էլ նույնիսկ առաջարկվող նախագծային կարգավորումները չեն նախատեսում պատշաճ կարգավորումներ կատարողների արդարացի վարձատրության վերաբերյալ:

Հաշվի առնելով կատարողների համար ստեղծված անբարենպաստ պայմանները, ինչպես նաև միջազգային պրակտիկայում վերջին զարգացումները՝ մենք այն կարծիքին ենք, որ ՀՀ օրենսդրությամբ պետք է նախատեսվեն մանրամասն կարգավորումներ կատարողների արդարացի վարձատրության վերաբերյալ:

Այսպես, Օրենքով անհրաժեշտ է սահմանել, որ կատարողները ունեն արդարացի վարձատրության իրավունք, և միանվագ վարձատրության իրավունքը կիրառվում է միայն բացառիկ դեպքերում՝ երկու պայմանների համաժամանակյա առկայության դեպքում, երբ կատարողների դերը կատարման ժամանակ կրում է օժանդակ բնույթ, ինչպես նաև երբ կատարման օգտագործումից ստացված հասույթը կամ ծախսերը չեն կարող ձգարիտ որոշվել, և (կամ) երբ այդ հասույթի որոշումը կպահանջի ոչ ողջամիտ ծախսեր:

Կարծում ենք նաև, որ անհրաժեշտություն է առաջացել վերանայել հեղինակների և կատարողների վարձատրության նվազագույն դրույքաչափերը և ընդունել նոր կարգ, որը կարտացոլի շուկայում առկա նոր իրողությունը և կատարումներն օգտագործելու նոր ձևերի, այդ թվում՝ սթրիմինգային ծառայությունների առանձնահատկությունները:

Անհրաժեշտ է նաև նախատեսել լավագույն վաճառքի դրույթը՝ ամրագրելով, որ անկախ կողմերի միջև կնքված պայմանագրի դրույթներից և այն հանգամանքից, թե արդյոք կողմերը ի սկզբանե հաշվարկել էին կամ կարող էին հաշվարկել վերջնական վճարները, կատարողները իրավունք ունեն պահանջելու լրացուցիչ, համապատասխան և արդարացի վարձատրություն, երբ համաձայնեցված վարձատրությունը անհամամասնորեն ցածր է նույնանման աշխատանքների և կատարումների օգտագործման համար վճարվող վարձատրությունից:

Կարծում ենք նաև, որ անհրաժեշտ է նախատեսել մեխանիզմներ թափանցիկության ապահովման համար՝ ամրագրելով, որ կատարողները և հեղինակները

¹ Տե՛ս Նախագիծ «Հեղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ, հոդված 143: <http://aipo.am/public/uploads/files/file-N6XhLIUW8j.pdf>

պարբերաբար՝ նվազագույնը տարին մեկ անգամ, անհրաժեշտ և ամբողջական տեղեկություն պետք ստանան իրենց կատարումների օգտագործման վերաբերյալ այն անձանից, որոնց տրամադրել են լիցենզիա կամ փոխանցել են իրենց իրավունքները՝ կատարման օգտագործման ձևերի, դրանց ընթացքում գոյացած եկամուտների և դրանց հիման վրա վճարվող հատուցումների վերաբերյալ:

Կատարողներին անհրաժեշտ է նաև վերապահել չեղարկման իրավունքը՝ ամրագրելով, որ նրանք կարող են չեղարկել ամբողջությամբ կամ մասամբ իրենց կողմից տրամադրված լիցենզիաները կամ իրավունքի փոխանցումը այն դեպքերում, երբ կատարումները չեն օգտագործվում:

Այսպիսով, ՀՀ գործող օրենսդրությունը չի նախատեսում երաշխաբյուր կատարողների արդարացի վարձատրության իրավունքի ապահովման համար: Ուստի անհրաժեշտ է վերանայել առկա կարգավորումները՝ նախատեսելով կատարողների մնացորդային վարձատրության իրավունքը ինչպես վարձույթի, այնպես առցանց եղանակով կատարումները հանրության մատչելի դարձնելու դեպքերի համար: Հարկավոր է նաև ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսել կարգավորումներ, որոնք թույլ կտան արդարացիորեն սահմանել կատարողներին վճարվող վարձատրության դրույքաչափերը, ապահովել կատարողների իրավունքների պաշտպանությունը կատարումների լավագույն վաճառքի դեպքում, ինչպես նաև սահմանել թափանցիկության և հաշվետվողականության մեխանիզմներ:

ПРАВО ИСПОЛНИТЕЛЯ НА СПРАВЕДЛИВОЕ ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ¹

Мариам Айвазян

Аспирант кафедры гражданского права ЕГУ

Статья посвящена праву исполнителя на справедливое вознаграждение.

Обсуждение начинается с изучения концепции справедливого вознаграждения, предусмотренной в международных договорах. Затем статья изучает развития, касающиеся справедливого обновления за последние годы. В связи с этим рассматриваются новые положения о праве исполнителя на справедливое вознаграждение, предусмотренные Директивой «Об авторском праве и смежных правах на едином цифровом рынке», и реализация ее положений в странах ЕС. Помимо этого, в статье исследуются основные проблемы справедливого вознаграждения исполнителя в эпоху стриминговых сервисов и платформ. В частности, в статье освещаются вопросы вознаграждения исполнителей на таких платформах, как iMusic, Spotify, Amazon Prime, Netflix и других стриминговых сервисах. Кроме того, также обсуждаются представленные различными международными структурами механизмы справедливого вознаграждения исполнителей.

В заключительной части приведен анализ положения о праве на справедливое вознаграждение согласно законодательству Армении, который показывает, что в этом отношении необходимо внести больше регуляций. Ввиду этого в статьях содержатся предложения по внесению поправок в действующее армянское законодательство, которые обеспечат справедливое вознаграждение для исполнителей.

¹ Статья было представлена 8 декабря 2022г. на научной конференции аспирантов и соискателей юридического факультета Ереванского государственного университета.

THE PERFORMER'S RIGHT TO EQUITABLE REMUNERATION¹

Mariam Ayvazyan

PhD student at the YSU Chair of Civil Law

The article is dedicated to the performer's right to equitable remuneration.

It starts the discussion by exploring the concept of equitable remuneration envisaged in international treaties. Then the article studies the main developments regarding equitable remuneration in recent years. In this regard, the article analyses the new regulations on the performer's right to equitable remuneration provided by the Directive on Copyright and related rights in the Digital Single Market and the implementation of its provisions of in the EU member countries. Additionally, the article studies the main challenges for the performer's equitable remuneration in the era of streaming services and platforms. In particular, the article highlights the issues of the remuneration of performers on platforms such as iMusic, Spotify, Amazon Prime, Netflix, and other streaming services. In addition, the mechanisms presented by various international structures for the fair remuneration of performers are also discussed.

The final part of the article analyses regulations on the right to equitable remuneration according to Armenian legislation. The analysis shows that there need to be more regulations in this regard; thus, the articles set up suggestions for amendments to the current Armenian legal framework, ensuring the performer's right to equitable remuneration.

Բանալի բառեր – *հեղինակային իրավունք, հարակից իրավունքներ, կատարողներ, մտավոր սեփականություն, արդարացի վարձատրություն, սթրիմինգ:*

Ключевые слова: *авторское право, смежные права, исполнители, интеллектуальная собственность, справедливое вознаграждение, стриминг.*

Key words: *copyright, related rights, performer, intellectual property, equitable remuneration, streaming.*

¹ This article was reported in 2022 December 8 at the scientific session of graduate students and applicants at the YSU Faculty of Law.